

31 maart 2009, De Reehorst te Ede

Oogst

Indicatoren voor effectieve leesverbeterprojecten

Tessa de With
Ina Cijvat

CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Wat komt aan de orde:

- Opzet project en onderzoek
- Theoretisch kader
- Analyse van factoren in de projecten
- Algemene conclusies
- Algemene aanbevelingen
- Vervolg in 2009

Opzet project

- Vorm van meta-analyse van negen (in uitvoering zijnde) leesprojecten
- Onderzoeken en analyseren van factoren die effectiviteit beïnvloeden
- Aanbevelingen om bij de inrichting van nieuwe leesprojecten rekening mee te houden om de kans op het behalen van de projectdoelen te vergroten

Opzet onderzoek

- Onderzoeksvraag:

Welke factoren beïnvloeden de effectiviteit van de uitvoering en organisatie van taal-leesverbetertrajecten?

- Ontwerp:

- Verkenning huidige praktijk in de projecten
 - . Inventarisatie en ordening projectvariabelen
- Verkenning theorie en afbakening
- Ordening van projectvariabelen
- Interviews
- Analyse projectdocumenten
- Verzamelen projectresultaten

Theoretisch kader

Effectieve schoolverbetering als algemeen kader

Drie centrale componenten:

- **Inhoudelijk kader**
 - . Theoretisch concept
 - . Doelen / focus / participanten
- **Projectmatige organisatie**
- **Planmatige aanpak**

Effectieve schoolverbetering

- Kwaliteitszorg
- Belangrijke factoren:
 - Specifieke school als uitgangspunt
 - Langdurig proces van incorporatie door monitoring en evalueren
 - Focus op processen van onderwijzen en leren
 - Verandering richten op ondersteunen van die processen
 - Onderwijskundige doelen stellen op leerlingniveau, en school en leerkrachtniveau
 - Multi-level perspectief
 - Geïntegreerde implementatiestrategieën
 - Externe ondersteuning
 - Gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek

Inhoudelijk kader

Vormt dé component die een rol speelt bij een effectieve uitvoering van taal/leesverbetertrajecten

4 elementen zijn daarin belangrijk

1. Theoretisch concept (*wat vinden we belangrijk*)
2. Doelen (*wat willen we bereiken*)
3. Focus (*wat moet er veranderen om de doelen te bereiken?*)
4. Participanten (*wie zijn betrokken*)

Inhoudelijk kader – Theoretisch concept / doelen / focus

Kenmerken van effectief leesonderwijs in de basisschool

- a. Het stellen van hoge, toetsbare doelen
- b. Het gebruik van een goede methodelijn
- c. Kwalitatief goede instructie
- d. Tijd voor lezen en extra tijd voor zwakke lezers
- e. Convergente differentiatie
- f. Monitoring en vroegtijdig signaleren en reageren

Inhoudelijk kader – Participanten

Er zijn verschillende betrokkenen binnen de school die een rol spelen bij het realiseren van goed en effectief leesonderwijs

- De schoolleider
- De intern begeleider
- De leerkracht

Inhoudelijk kader – De rol van de schoolleider

- Prioriteren van basisvaardigheden in ingeroosterde tijd en scholing van leerkrachten
- Weten wat evidence based onderwijs is
- Zorgen voor duidelijke aan het lesgeven en leren gekoppelde doelen, een doorgaande lijn in het curriculum en aandacht voor effectieve instructie en toetsing
- Kennis hebben van verbeteringsaanpakken op het gebied van lesgeven en leren
- Data-analyse / monitoring
- Borgen van verbeteringen
- Cultuur van voortdurend leren door volwassenen creëren

Inhoudelijk kader – De rol van de interne begeleider

Ondersteunt het veranderingsproces door:

- Coachen en ondersteunen van de leerkrachten
- Effectieve leerlingzorg waarborgen
- Expertise binnen de school brengen
- Vernieuwingen binnen de school borgen (samen met directie)
- Contacten met externe deskundigen ondersteunen
- Als intermediair dienen

Inhoudelijk kader – De rol van de leerkracht

Drie componenten van effectief lesgeven (Creemers, 1994)

1. Groepeer vormen (heterogene differentiatie)
2. Curriculum
3. Docentgedrag (directe instructiemodel met coöperatieve werkvormen)

Analyse inhoudelijk kader – Theoretisch concept

Theoretisch concept:

- BOV Project (3x)
- Effectief leesonderwijs (Vernooy) (4x)
- Zorgcontinuüm (Struiksma) (1x)
- Anders leren anders taal (1x)

Analyse inhoudelijk kader – Doelen

- Geïntegreerde aanpak van leesonderwijs, leesproblemen en dyslexie
- 75% van de leerlingen ABC-score op DMT en AVI
- Uitval is 5% (4x)
- Schoolspecifieke leerlijn
- Verbeteren leesonderwijs
- Verbeteren van het niveau van taal& lezen. Leerlingen scoren op of bij voorkeur hoger dan op grond van de kenmerken van de leerlingpopulatie verwacht mag worden.
- SBO: alle leerlingen verlaten met instructieniveau AVI-9 de school

Analyse inhoudelijk kader – Focus

- Implementatie protocol leesproblemen 7 dyslexie
- Versterken van de rol van de leerkracht (2x)
- Realiseren van continuüm van zorg binnen leesonderwijs
- Integrale aanpak
- Implementatie van de 7 elementen van effectief onderwijs (Vernooy) (4x)

Analyse inhoudelijk kader – Participanten

- Samenwerkingsverband (coördinator) (2x)
- Bestuur (2x)
- Schoolleiders en middenmanagement (7x)
- Intern begeleiders / taalcoördinatoren (8x)
- Leerkrachten groep 1 t/m 8 (5x)
- Leerkrachten groep 1 t/m 5 (3x)
- Leerkrachten groep 1 t/m 4
- Leesspecialisten
- Ouders

Analyse inhoudelijk kader - Conclusie

Alle geanalyseerde projecten hebben een inhoudelijk kader geformuleerd. De projecten verschillen in de manier waarop dit kader is uitgewerkt. Er is gekozen voor verschillende theoretische concepten met daaruit voortvloeiende doelen, focus en participanten.

Projectmatig werken (1)

1. Zorg voor een duidelijk begin en eind van het project
 - Een project is tijdelijk. Zorg daarom voor een duidelijk start- en eindpunt.
 - Splits een meerjarig traject op in deelprojecten van een jaar.
 - Vier successen in een gezamenlijk afsluiting
2. Verhelder het waarom van het project: formuleer heldere doelen
 - Alle betrokkenen moeten dezelfde projectdoelen onderschrijven → doelen moeten helder (SMART) geformuleerd zijn
 - Draagvlak moet gecreëerd worden.

Projectmatig werken (2)

3. Verhelder de inhoud van het project

- Stel de focus vast: *wat* moet er veranderen om de doelen te bereiken?
- Wordt vertaald in activiteiten die nodig zijn.
- Kern van de *wat* vraag is: afbakenen en beslissen
- Ook van belang: fasering van inhoudelijke activiteiten

4. Verhelder wie mee doen aan het project

- Wie zijn de centrale actoren (opdrachtgever en projectleider)?
- Wie doen mee?
- Hoe zorgen we voor voor het behouden van motivatie en draagvlak en een goede onderlinge samenwerking?

Projectmatig werken (3)

5. Organiseer het project

- Verdeling taken en verantwoordelijkheden
- Maken en bewaken van de planning
- Overzicht houden en bijsturen van tijd en geld
- Vaststellen communicatielijnen

6. Plan van aanpak (projectplan)

- Vastleggen van inhoud, doelen, betrokkenen en organisatie
- Verkenning van risico's
- Het is een werkdocument

Analyse projectmatig werken (1)

Aantal projecten dat aandacht heeft besteed aan:

1. Duidelijk begin en eind van het project: 7
2. Formuleren van heldere doelen

	LL	LK	IB	SL	Overig
doelen	8	9	9	7	1
SMART	8	2	1	0	0

Analyse projectmatig werken (2)

3. Verhelder de inhoud van het project (draagvlak)

- alle trajecten op schoolniveau, 6 trajecten ook bovenschools
- Opvallend:
 - 1 traject alle geledingen verantwoordelijk gesteld
 - 1 traject: alleen internbegeleiders en leerkrachten.

4. Verhelder wie mee doen aan het project

- Schoolleider: 5
- Leerkrachten: 7
- Intern begeleider / taalcoördinator: 7
- Teamaanpak: 2

Analyse projectmatig werken (3)

5. Organiseer het project

- verantwoordelijkheden en taken op bovenschoolsniveau en schoolniveau zijn vaak vastgesteld.
- Een aantal trajecten heeft een projectleiding geformeerd.
- Er is een verschil in uitwerking per trajectjaar

6. Plan van Aanpak

- Projectplannen verschillen in uitwerking: varieert van een beschrijving van de activiteiten, tot een plan dat volgens de richtlijnen van Prince 2 is opgesteld.

Analyse projectmatig werken - Conclusies

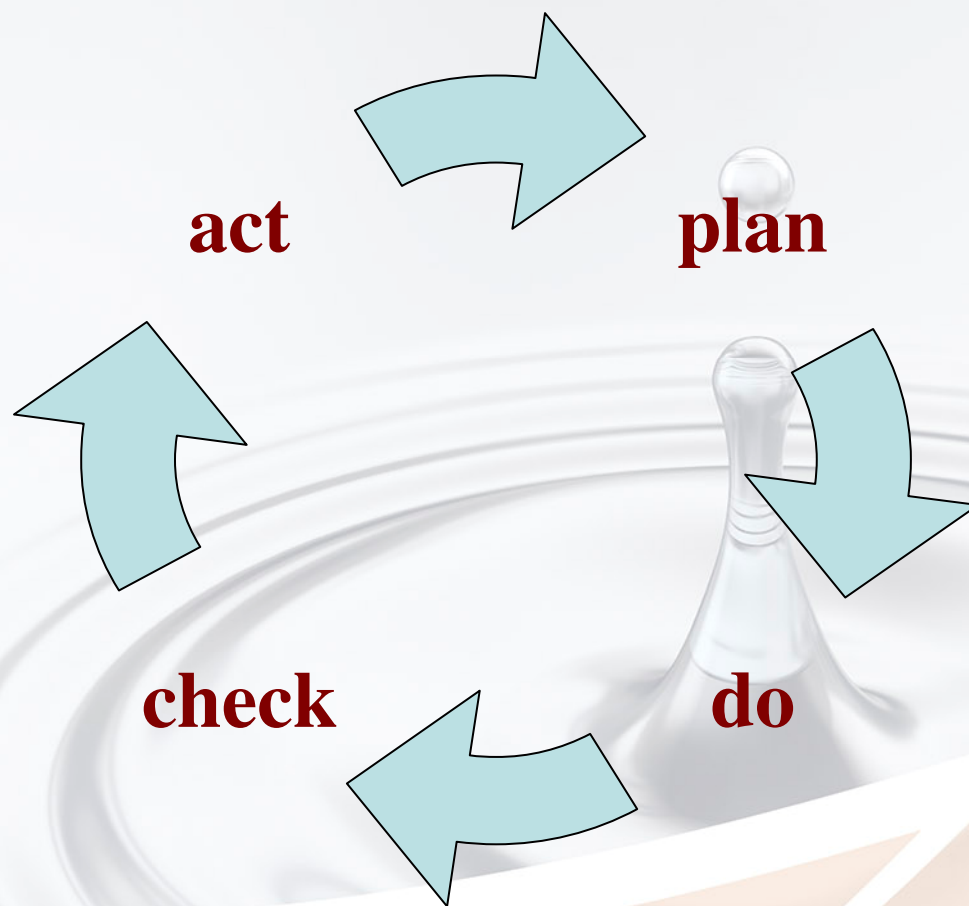
Veel projectplannen zijn met name inhoudelijk van aard en minder gericht op het vastleggen van de genoemde organisatorische aspecten.

Er wordt vaak wel een planning en begroting gemaakt, maar de bewaking wordt niet vastgesteld.

Doelen vaak geformuleerd op leerlingniveau, maar niet op het niveau van vaardigheden van betrokkenen

In de trajecten is draagvlak niet altijd vooraf aanwezig bij de betrokkenen. Vaak is er wel op bovenscholniveau en bij de schoolleiding, maar niet bij de teamleden.

Planmatig werken

Planmatig werken – Plan

- Valt grotendeel samen met het opzetten van een projectmatige aanpak
- Plannen van doelen, activiteiten, organisatie en monitoring
- Projectplan beschrijft ook de cyclus van planmatig werken
- In de planfase worden verder ook tussendoelen geformuleerd.

Planmatig werken – Do

- Uitvoering van het projectplan
- Projectplan vermeld welke interventies in welke periode plaatsvinden
- Belangrijk is dat er voortdurend gecommuniceerd wordt met alle betrokkenen

Planmatig werken - Check

- Vanuit het projectplan zijn meetmomenten vastgesteld
- De wijze en het tijdstip staan in het projectplan beschreven
- Het is belangrijk dat zowel het uiteindelijke doel (leerlingresultaten) als de vaardigheden van de betrokkenen (leerkrachtvaardigheden) getoetst worden

Planmatig werken – Act

- Op basis van de gegevens die zijn verzameld, wordt het plan bijgesteld
- Wanneer een resultaat niet is behaald, wordt nagegaan wat de oorzaak is

Analyse planmatig werken

- Ongeveer de helft van de trajecten heeft en meerjarenplanning opgenomen (plan)
- In veel gevallen bestaat de planning uit een beschrijving van de activiteiten en de gewenste resultaten (do)
- Een aantal trajecten beschrijft het monitoren (check)
- Er wordt niet beschreven op welke manier de resultaten de vervolg-activiteiten bepalen (act)

Analyse van de monitoring

- Meeste projecten volgen resultaten op projectniveau en schoolniveau
- Er worden verschillende meetinstrumenten gebruikt: leerlingvolgsystemen, observatielijsten en registratielijsten. Vaak volgens het protocol Leesproblemen en dyslexie.
- Aantal projecten ook monitoring op leerkrachtniveau: dmv consultaties en gestandaardiseerde observatielijsten
- Paar projecten ook monitoring van intern begeleiders en schoolleiders dmv vragenlijsten
- Veel projecten terugkoppeling op schoolniveau en projectniveau
- Wat getoetst wordt, wordt geëvalueerd – soms door middel van de doelen, soms door middel van de startanalyse

Analyse planmatig werken- Conclusies

De fases Plan, Do en Check worden vaak uitgevoerd. Het komt voor dat de daarna geplande activiteiten worden uitgevoerd, zonder dat de uitkomsten van de monitoring zijn meegenomen (Act). Hierdoor verdwijnt het cyclische karakter van het planmatig werken.

Analyse monitoring - Conclusies

- Veel projecten monitoren de leerlingdoelen
- Aantal projecten monitoren op vaardigheden van betrokkenen
- Niveau van monitoring wisselt: sommige trajecten alleen op schoolniveau, anderen ook op projectniveau

Algemene conclusie

- Enorme verscheidenheid van plannen en uitvoering
- Elk traject heeft sterke en minder sterke punten
- Alle trajecten vanuit visie om leesresultaten van leerlingen te verbeteren
- Met name opgezet vanuit theoretisch concept
- Projectmatig en planmatig werken minder aandacht

Aanbevelingen

Effectieve schoolverbetering

- Ga uit van kwaliteitszorg als basis voor schoolverbetering.
- Ga uit van de negen aspecten van effectieve schoolverbetering:
 - Specifieke school als uitgangspunt
 - Langdurig proces van incorporatie door monitoring en evalueren
 - Focus op processen van onderwijzen en leren
 - Verandering richten op ondersteunen van die processen
 - Onderwijskundige doelen stellen op leerlingniveau, en school en leerkrachtniveau
 - Multi-level perspectief
 - Geïntegreerde implementatiestrategieën
 - Externe ondersteuning
 - Gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek

Aanbevelingen

Inhoudelijk kader

- Ga uit van de kenmerken van effectief leesonderwijs.
- Zowel de schoolleider, als de interne begeleider, als de leerkracht behoren een belangrijke rol te spelen bij het realiseren van goed leesonderwijs.
- Onderwijskundig leiderschap speelt een belangrijke rol.
- De interne begeleider kan de veranderingsprocessen ondersteunen.
- De focus van de verandering moet liggen op het functioneren van de leerkracht. De effectiviteit van leerkrachten verbeteren is de belangrijkste factor om het onderwijs te verbeteren!

Aanbevelingen

De weg naar betere leesresultaten

Stellen van hoge toetsbare leerling-doelen

Een curriculum waarmee de doelen bereikt kunnen worden
en
dat effectieve instructie en effectief leren mogelijk maakt

Leerkrachten die geprofessionaliseerd zijn in het werken met het
curriculum

Voldoende ingeroosterde tijd voor het werken met het curriculum

Vroegtijdig signaleren en reageren m.b.t. risicoleerlingen

Afspraken over extra instructie- en leertijd voor risicoleerlingen

Een leerlingvolgsysteem om de leerlingresultaten te kunnen volgen

Een schoolleiding die het verbeterproces stuurt en monitoort

Aanbevelingen

Projectmatige organisatie

- Zorg voor een duidelijk plan van aanpak en stel dat voortdurend bij.
- Vermeld hierin de volgende zaken:
 - Looptijd van het project: begin en eind
 - Doelen (SMART geformuleerd)
 - Wijze waarop motivatie en draagvlak gecreëerd worden én behouden blijft
 - Inhoud: focus/activiteiten/fasering
 - Deelnemers
 - Verloop van onderlinge samenwerking
 - Verdeling van taken en verantwoordelijkheden op bovenschools en schoolniveau

Aanbevelingen planmatig werken

- Maak gebruik van een cyclische, planmatige aanpak in alle fasen van het project en op alle niveaus.
- Denk hierbij aan de PDCA-cirkel:
 - Stel doelen op projectniveau en per activiteit (Plan)
 - Plan alle activiteiten zowel los als in samenhang (Plan)
 - Voer de activiteiten uit (Act)
 - Voer tussentijdse evaluaties uit (Check)
 - Controleer de activiteiten (Check)
 - Stel bij waar nodig (Act)
- Vier de successen!

Vervolg in 2009

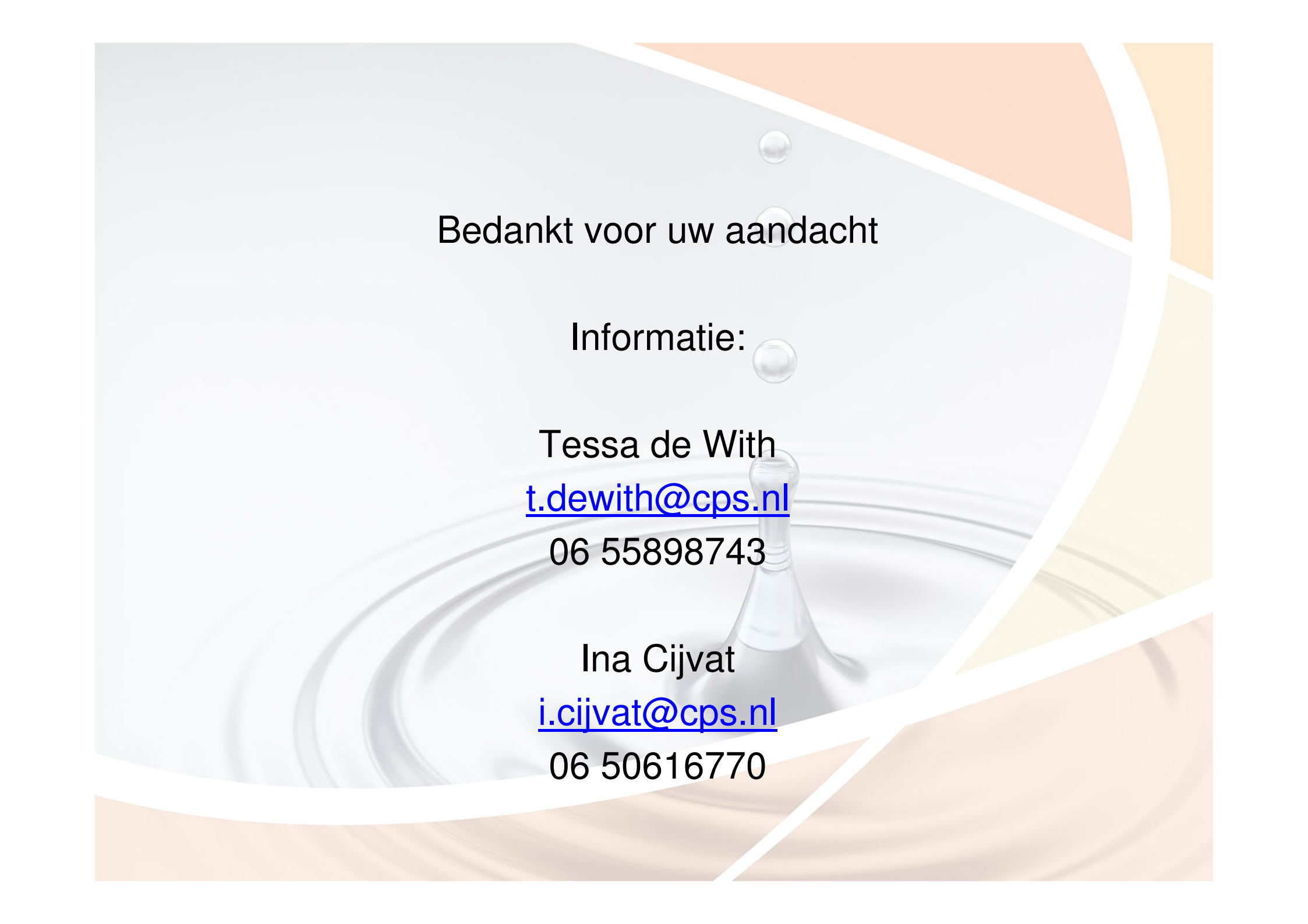
Op basis van dit rapport verder onderzoek en ontwikkeling rond het thema:

Borging van vernieuwingen in taal-leestrajecten

Hoe houden scholen, ook na afloop van een traject, kritische succesfactoren vast?

Specifieke aandachtspunten:

- Monitoring /datafeedback
- Professionele leergemeenschappen

The background features a close-up of water ripples on a light surface, with a single water drop captured mid-fall, creating a central splash. The scene is set against a soft, warm-toned background with curved, overlapping shapes in shades of light orange and beige.

Bedankt voor uw aandacht

Informatie:

Tessa de With

t.dewith@cps.nl

06 55898743

Ina Cijvat

i.cijvat@cps.nl

06 50616770